

PRACE NAUKOWE

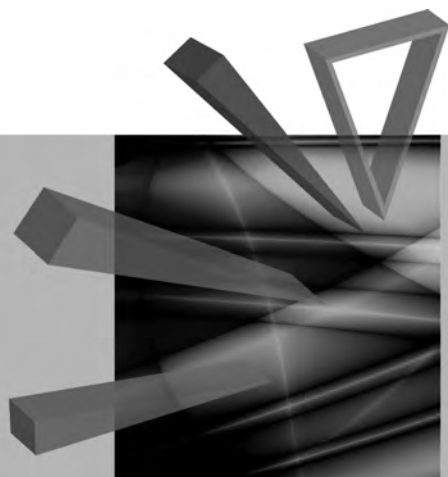
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

307

Polityka ekonomiczna



Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Grażyna Węgrzyn



Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-390-8

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Franciszek Adamczuk , Produkty tradycyjne i regionalne i ich wykorzystanie w promocji regionu.....	15
Ewa Badzińska , Perspektywy i bariery rozwoju firm <i>spin-off</i> w Polsce.....	25
Agnieszka Baer-Nawrocka, Arkadiusz Sadowski , Polityczne i strukturalne czynniki wpływające na przemiany w rozmieszczeniu produkcji trzody chlewnej w krajach Unii Europejskiej.....	35
Agnieszka Barczak , Wykorzystanie metody programowania liniowego do oceny procesu produkcyjnego grup gospodarstw wybranych typów rolniczych.....	45
Wioletta Bińkowska-Golasa , Odległość gmin wiejskich województwa mazowieckiego od głównych ośrodków gospodarczych a ich poziom przedsiębiorczości	56
Alicja Bonarska-Treit , Turystyka szansą rozwoju lokalnego.....	65
Agnieszka Borowska , Wykorzystanie środków w ramach krajowych programów wsparcia pszczelarstwa w Polsce.....	77
Anna Czech , Bezpieczeństwo energetyczne Polski a odnawialne źródła energii	92
Małgorzata Dolata , Pozycja konkurencyjna obszarów wiejskich Polski Wschodniej z punktu widzenia ich wyposażenia w infrastrukturę gospodarczą.....	100
Monika Fabińska , Wybrane czynniki kapitału regionalnego determinujące rozwój firm z sektora włókienniczo-odzieżowego z województwa łódzkiego	109
Mateusz Folwarski , Wynagrodzenia dyrektorów wykonawczych rady dyrektorów największych amerykańskich banków przed i po kryzysie finansowym	121
Małgorzata Fronczek , Charakter wymiany handlowej Polski z zagranicą po 1990 roku	132
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor , Uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw sektora motoryzacyjnego w Polsce i w Europie	142
Marcin Gospodarowicz , Sektor mikroprzedsiębiorstw w Polsce i jego wsparcie ze środków UE w latach 2007-2011	152
Marianna Greta, Ewa Tomczak-Woźniak , Polski sektor rolny a cyfryzacja – przykład i bariery realizacji projektu wdrażającego technologie informatyczne.....	165

Sylwia Guzdek , Znaczenie instytucji otoczenia biznesu dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2007-2012	176
Barbara Hadryjańska , Umacnianie przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw na przykładzie sektora rolno-spożywczego	190
Sławomira Hajduk , Instrumenty ekonomiczne zarządzania przestrzenią na poziomie lokalnym	201
Mariusz Hamulczuk , Asymetria w transmisji cen w łańcuchu żywnościowym. Przykład cen drobiu w Polsce.....	212
Tomasz Holecki, Joanna Woźniak-Holecka, Agata Bocionek , Finansowanie świadczeń opieki zdrowotnej osobom nieubezpieczonym na podstawie decyzji organu wykonawczego samorządu terytorialnego	224
Grażyna Karmowska , Zróżnicowanie rozwoju powiatów województwa zachodniopomorskiego.....	233
Wojciech Kisiała, Bartosz Stępiński , Analiza zróżnicowania przestrzennego absorpcji funduszy Unii Europejskiej przez samorządy terytorialne w Polsce.....	247
Joanna Kizielewicz , Polityka gospodarcza rządu i Unii Europejskiej wobec regionów nadmorskich i jej wpływ na rozwój turystyki morskiej w Polsce	257
Ewa Kołoszycz , Dochody typowych gospodarstw mlecznych w UE w 2011 roku	270
Sylwester Kozak , Efektywność zakładów ubezpieczeń na życie w Polsce w latach 2002-2011. Czy wielkość i własność zagraniczna zakładów mają znaczenie?.....	280
Mariusz Kudelko , Ocena zasadności budowy elektrowni systemowych wykorzystujących nowe złoża węgla brunatnego	292
Anetta Kuna-Marszałek , Strategie ekologiczne przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych.....	305
Piotr Laskowski , Specjalne strefy ekonomiczne jako czynnik rozwoju regionalnego na przykładzie Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST- PARK”	317
Wojciech Leoński , Zewnętrzne bariery rozwoju przedsiębiorczości w Polsce..	330
Edyta Łyżwa, Olga Braziewicz-Kumor , Współpraca przedsiębiorstw przemysłowych z innymi uczestnikami rynku w zakresie działalności innowacyjnej.....	341
Agnieszka Malkowska , Strategia rozwoju Euroregionu Pomerania a budowa konkurencyjnego regionu przygranicznego.....	353
Arkadiusz Malkowski , Wschodnia granica Polski. Od peryferii i izolacji do współdziałania	363
Grażyna Mańczak , Ocena polityki proeksportowej w Polsce	373
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Analiza nakładów pracy w gospodarstwach rolnych w 2010 roku w porównaniu do 2002 roku	384

Dominika Mierzwa , Zastosowanie modelu multiplikacyjnej analizy dyskryminacji w ocenie spółdzielczych przedsiębiorstw mleczarskich.....	396
Andrzej Miszczuk , Nowe podejście do regionalnego planowania strategicznego (na przykładzie województwa podkarpackiego).....	408
Zbigniew Mongiało, Michał Świtlyk , Analiza współczynników efektywności uczelni publicznych.....	420
Anna Oleńczuk-Paszel, Monika Śpiewak-Szyjka , Gospodarowanie wojewódzkim zasobem nieruchomości a dochody województwa	431
Piotr Podsiadło , Zagadnienie pomocy publicznej dla przedsiębiorstw w sektorze rybołówstwa.....	442
Halina Powęska , Cel przekraczania granicy uczestników handlu przygranicznego a struktura towarowa transgranicznych zakupów na pograniczu polsko-ukraińskim	454
Zdzisław W. Puślecki , Nowe zjawiska we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej w warunkach perspektywy budżetowej na lata 2014-2020 ...	465
Bogusława Puzio-Waślawik , Samozatrudnienie w okresie spowolnienia gospodarczego w Polsce	477
Małgorzata Raczkowska , Spółdzielczość socjalna w Polsce	489
Joanna Rogalska , Świętokrzyskie jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci polityki regionalnej.....	502
Iga Rudawska , Sieć jako pośrednia forma koordynacji gospodarczej na przykładzie zintegrowanej opieki zdrowotnej	513
Robert Rusielik , Determinanty efektywności technicznej produkcji żywca wołowego w Europie i na świecie w roku 2011	522
Karolina Sienkiewicz , Karta Praw Studenta a sytuacja absolwentów szkół wyższych na rynku pracy.....	534
Agnieszka Skoczyła-Tworek , Audyt jako narzędzie optymalizacji zarządzania przedsiębiorstwem w dobie kryzysu ekonomicznego	546
Katarzyna Skorupińska , Niezwiązkowe formy reprezentacji pracowników w polskim systemie stosunków przemysłowych	557
Agnieszka Słomka-Gołębiowska , Determinanty niezależności komitetu wynagrodzeń w bankach w Polsce	569
Jerzy Sokołowski , Optymalizacja wyboru oferty turystycznej przez klienta przy wykorzystaniu portalu internetowego holidaycheck	581
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka , Ocena stopnia wykorzystania pomocy publicznej przez przedsiębiorstwa województwa lubelskiego na podstawie wyników badań ankietowych	590
Marcin Stępień , Elementy zasad podatkowych w aspekcie polskiego systemu podatkowego.....	602
Maciej Szczepankiewicz , Potencjał innowacyjny polskich parlamentarzystów.....	612

Magdalena Ślebocka, Aneta Tylman , Rola funduszy unijnych w finansowaniu zrównoważonego rozwoju na przykładzie gmin województwa łódzkiego	623
Arkadiusz Świadek, Katarzyna Szopik-Depczyńska , Aktywność innowacyjna a wielkość przedsiębiorstw w systemie przemysłowym małopolski	633
Dariusz Urban , Gospodarka polska jako miejsce inwestycji z perspektywy wybranych państwowych funduszy majątkowych – przyczynek do badań empirycznych.....	644
Piotr Urbanek , Polityka wynagradzania kadry kierowniczej w polskich bankach publicznych na przykładzie spółek indeksu WIG20	654
Adam Wasilewski , Użytki rolne a rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w Polsce	667
Anetta Waśniewska , Aktywność społeczna i ekonomiczna stowarzyszeń i fundacji – wybrane zagadnienia na podstawie przeprowadzonych badań	678
Marek Wigier , Sytuacja ekonomiczna przetwórstwa spożywczego w Polsce w okresie członkostwa w UE – stan i perspektywy.....	688
Edward Wiśniewski , Efekty skali w funkcjonowaniu jednostek samorządu terytorialnego na przykładzie gmin województwa zachodniopomorskiego	700
Urszula Zagóra-Jonszta , Ruch spółdzielczy i działalność Franciszka Stefczyka	710
Katarzyna Żak , Diagnoza poziomu innowacyjności polskiej gospodarki.....	721

Summaries

Franciszek Adamczuk , Usage of traditional and regional products in the region's promotion.....	24
Ewa Badzińska , Prospects and barriers to the development of <i>spin-off</i> companies in Poland	34
Agnieszka Baer-Nawrocka, Arkadiusz Sadowski , Political and structural factors affecting the changes in the distribution of pig production in the European Union countries	44
Agnieszka Barczak , The use of the linear programming method to assess the production process of groups of farms of some chosen agricultural types.	55
Wioletta Bieńkowska-Gołas , Distance of rural communities in Mazovian Voivodeship from the main economic centres and their level of entrepreneurship	64
Alicja Bonarska-Treit , Tourism as a chance for local development.....	76
Agnieszka Borowska , The use of funds under National Programmes for the Support of Apiculture in Poland	91
Anna Czech , Polish energy security and renewable energy sources	99

Malgorzata Dolata , Competitive position of East Poland rural areas from the point of view of economic infrastructure equipment.....	108
Monika Fabiańska , Selected factors of the regional capital determining investment decisions of the companies from the textile and clothing sector from Łódź Voivodeship.....	120
Mateusz Folwarski , Remuneration of executive directors of board of directors of the biggest American banks before and after the financial crisis	131
Malgorzata Fronczek , Character of the Polish foreign trade after 1990	141
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor , Conditioning of automotive sector enterprises competitiveness in Poland and in Europe.....	151
Marcin Gospodarowicz , Microenterprises in Poland and their support from EU funds in the years 2007-2011.....	164
Marianna Greta, Ewa Tomczak-Woźniak , Polish agriculture sector vs. digitization – example and barriers of the computer technologies implementing project realization	175
Sylwia Guzdek , The importance of business environment for small and medium-sized enterprises in 2007-2012.....	189
Barbara Hadryjańska , Strengthening the competitive advantage of companies on the example of the agri-food sector.....	200
Sławomira Hajduk , Economic instruments of space management on the local level.....	211
Mariusz Hamulczuk , Asymmetric price transmission along the food chain. Example of poultry prices in Poland	223
Tomasz Holecki, Joanna Woźniak-Holecka, Agata Bocionek , Financing health care services for uninsured individuals under a decision of the executive body of the local government.....	232
Grażyna Karmowska , Differences in the development of poviats of West Pomeranian Voivodeship	246
Wojciech Kisiał, Bartosz Stępiński , Spatial differences in the absorption of EU funds by the regional and local governments in Poland.....	256
Joanna Kizielewicz , Economic policy of the government and the European Union towards coastal regions and its influence upon the development of maritime tourism in Poland	269
Ewa Kołoszycz , Income of typical dairy farms in the European Union in 2011.....	279
Sylwester Kozak , Efficiency of life insurance companies in Poland in the years 2002-2011. Do size and foreign ownership matter?.....	291
Mariusz Kudelko , Assessment of building of power plants using new lignite deposits – a systems approach.....	304
Anetta Kuna-Marszałek , Environmental strategies of enterprises on the international markets	316

Piotr Laskowski , Special economic zones as a factor of regional development based on Wałbrzych Special Economic Zone “INVEST-PARK”.	329
Wojciech Leoński , External barriers to the development of entrepreneurship in Poland	340
Edyta Łyżwa, Olga Braziewicz-Kumor , Cooperation of industrial enterprises with other market participants in terms of innovative activity.....	352
Agnieszka Malkowska , Strategy for the development of Pomerania Euro-region and building of competitive border region	362
Arkadiusz Malkowski , The eastern border of Poland from outskirts and isolation to co-operation	372
Grażyna Mańczak , Pro-export policy assessment in Poland.....	383
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Analysis of labour output in agricultural farms in 2010 in comparison to 2002.....	395
Dominika Mierzwa , Application of multiplication analysis of discrimination to the evaluation of cooperative dairy companies	407
Andrzej Miszczuk , New approach the regional strategic planning (as an example of Podkarpackie Voivodeship)	419
Zbigniew Mongiało, Michał Świtłyk , Analysis of efficiency coefficients of public universities	430
Anna Oleńczuk-Paszal, Monika Śpiewak-Szyjka , Voivodeship real estate management vs. voivodeship revenue	441
Piotr Podsiadło , State aid for fishing industry companies.....	453
Halina Powęska , The purpose of crossing the border by cross-border traders and the commodity structure of cross-border purchasing in the Polish-Ukrainian border region.....	464
Zdzisław W. Puślecki , New phenomena in the Common Agricultural Policy of the European Union in the conditions of a budgetary perspective for the years 2014-2020.....	476
Bogusława Puzio-Waślawik , Self-employment during the economic slowdown in Poland	488
Małgorzata Raczkowska , Social cooperative movement in Poland.....	501
Joanna Rogalska , Świętokrzyskie local government units as beneficiaries of regional policy	512
Iga Rudawska , Network as an intermediate form of economic coordination on the example of integrated healthcare	521
Robert Rusielik , Determinants of technical efficiency of beef production in Europe and in the world in 2011.....	533
Karolina Sienkiewicz , Consequences of signing Student’s Law Card for university graduates	545
Agnieszka Skoczyła-Tworek , Audit as a tool for optimization of company management in the current economic crisis.....	556

Katarzyna Skorupińska , Non-trade union forms of employee representation in the Polish system of industrial relations	568
Agnieszka Słomka-Gołębiowska , Determinants of compensation committee independence in banks in Poland.....	580
Jerzy Sokółowski , Optimization of tourist offer selection by using Internet portal HolidayCheck.....	589
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałazka , Assessment of the use of public assistance by companies in Lublin Voivodeship based on survey results	601
Marcin Stępień , Elements of tax rules in the context of the Polish tax system	611
Maciej Szczepankiewicz , Polish parliamentarians' innovation potential.....	622
Magdalena Ślebocka, Aneta Tylman , The role of EU funds in the financing of sustainable development on the example of Łódź Voivodeship municipalities	632
Arkadiusz Świadek, Katarzyna Szopik-Depczyńska , The impact of enterprises' size on regional innovation systems – Małopolskie case	643
Dariusz Urban , Polish economy as a place of investment from the perspective of selected sovereign wealth funds – a contribution to the empirical analyses.....	653
Piotr Urbanek , Executive remuneration policy in the Polish public banks on the example of WIG20 companies.....	666
Adam Wasilewski , Arable land and the development of non-agricultural economic activity in Poland.....	677
Anetta Waśniewska , Social and economic activity of associations and foundations – selected problems based on research.....	687
Marek Wigier , Food processing in Poland in the times of EU membership – condition and perspective	699
Edward Wiśniewski , Economies of scale in the operation of local government units on the example of communities of Western Pomerania.....	709
Urszula Zagóra-Jonszta , Cooperative movement and activities of Franciszek Stefczyk	720
Katarzyna Żak , Diagnosis of the innovation level of Polish economy	732

Adam Wasilewski

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy

UŻYTKI ROLNE A ROZWÓJ POZAROLNICZEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ W POLSCE

Streszczenie: W opracowaniu przedstawiono wyniki badań zależności między zmianami powierzchni użytków rolnych w Polsce a rozwojem przedsiębiorczości w Polsce w latach 2003-2010. Celem tych badań było wykazanie, że zasoby ziemi są w dalszym ciągu istotnym czynnikiem produkcji nie tylko w rolnictwie, ale również w nierolniczych sektorach gospodarki. Zaobserwowano bowiem sukcesywny wzrost liczby podmiotów gospodarczych, któremu towarzyszyła tendencja zmniejszania się areału użytków rolnych. Podjęto w związku z tym próbę potwierdzenia występowania statystycznie istotnych związków między czynnikiem ziemia a rozwojem pozarolniczej działalności gospodarczej. W badaniach powyższych zależności wykorzystano metody analizy opisowej, analizy porównawczej oraz analizy regresji prostej. Materiał empiryczny stanowiły dane GUS.

Słowa kluczowe: użytki rolne, rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej, obszary wiejskie.

1. Wstęp

Dystrybucja zasobów ziemi nie jest dokonywana wyłącznie w obrębie produkcji rolnej. Ograniczona podaż ziemi powoduje natomiast, że poszczególne sektory gospodarki, takie jak rolnictwo, leśnictwo, budownictwo, energetyka, transport i łączność czy handel muszą konkurować ze sobą o ten czynnik produkcji. W efekcie stała jest jedynie łączna podaż ziemi. Wzrost popytu w którejkolwiek z gałęzi wywołuje natomiast wzrost czynszu lub ceny ziemi i w konsekwencji transfery międzygałęziowe tego czynnika, o ile dopuszcza je prawo.

Przepływ ziemi między poszczególnymi sektorami gospodarki ma z reguły charakter jednokierunkowy. Oznacza to, że przepływ w odwrotnym kierunku jest albo w ogóle niemożliwy, albo możliwy jedynie w długim okresie, przy poniesieniu bardzo wysokich kosztów. Typowym przykładem jest wykorzystanie użytków rolnych przez nowo powstające przedsiębiorstwa w nierolniczych sektorach gospodarki na cele prowadzonej działalności. Przekształcenie to powoduje trwałe zmniejszenie areału wykorzystanego do produkcji rolnej. Z punktu widzenia właścicieli ziemi może to być jednak zjawisko korzystne, gdyż powoduje w pierwszej kolejności

wzrost cen użytków rolnych, a następnie ich trwałą stabilizację na poziomie wyższym od pierwotnego. Wzrost podaży w nierolniczych sektorach gospodarki prowadzi z kolei do obniżenia cen ziemi, co może sprzyjać intensyfikacji rozwoju nierolniczych sektorów gospodarki.

W związku z powyższym w opracowaniu przedstawiono wyniki badań zależności między zmianami powierzchni użytków rolnych w Polsce a rozwojem przedsiębiorczości w Polsce w latach 2003-2010. Celem tych badań było wykazanie, że zasoby ziemi są w dalszym ciągu istotnym czynnikiem produkcji nie tylko w rolnictwie, ale również w nierolniczych sektorach gospodarki. Nadmiernie rozbudowany system ochrony gruntów rolnych może więc być niekorzystny dla rozwoju gospodarczego kraju i może ograniczać efekty prowadzonej przez Unię Europejską polityki wspierania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. W badaniach tych wykorzystano metody analizy opisowej, analizy porównawczej oraz analizy regresji prostej. Materiał empiryczny stanowiły dane Głównego Urzędu Statystycznego.

2. Rynek czynnika ziemia a transfery międzygałęzowe

W teorii ekonomii ziemia jest jednym z trzech czynników produkcji. Tym, co odróżnia ją od pracy i kapitału, jest przede wszystkim stała podaż, która występuje nawet w długim okresie. Oznacza to, że w przypadku ziemi wzrost popytu prowadzi do wzrostu czynszu dzierżawnego, a w konsekwencji również ceny ziemi. Przyjęta koncepcja wywodzi się zasadniczo z teorii renty gruntowej Ricardo¹. Niemniej została ona również utrzymana, z pewnymi modyfikacjami, w nurcie ekonomii neoklasycznej. Przykładem jest tu koncepcja quasi-renty Marshalla², w której przyjmuje się założenie o nieelastyczności podaży ziemi na terenach zaludnionych. Należy tu podkreślić, że popyt na ziemię ma charakter pochodny (warunkowy), zatem wzrost zapotrzebowania na ziemię jest spowodowany przez wzrost popytu na różnego rodzaju dobra finalne, które powstają w wyniku wykorzystania tego czynnika produkcji, i odpowiadający im wzrost cen tych dóbr. W przypadku użytków rolnych przykładem takiej sytuacji jest np. wzrost cen pszenicy, który prowadzi do podniesienia stawki czynszu dzierżawnego lub cen ziemi.

Zagadnienie cen ziemi rolniczej jest bardzo ważne w kontekście wprowadzenia w 2004 r. dopłat bezpośrednich, a także dokonywania transferów międzygałęzowych tego czynnika produkcji. Występujący od 2002 r. wzrost cen realnych i nominalnych gruntów ornych³ w obrocie prywatnym należy przede wszystkim przypisać wdrożeniu dopłat bezpośrednich do produkcji rolnej (w formie płatności obszarowych). Dodatkowy dochód z ziemi w formie dopłat bezpośrednich generuje bowiem wzrost popytu, a w konsekwencji wzrost jej ceny. Podobne zjawisko wywołuje moż-

¹ H. Landreth, D. Colander, *Historia myśli ekonomicznej*, PWN, Warszawa 2005, s. 133-137.

² Tamże, s. 330-333.

³ A. Sikorska, *Rynek ziemi rolniczej, Analizy Rynkowe*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2011, s. 21-27.

liwość transferu gruntów do nierolniczych sektorów gospodarki. Dokonanie transferu prowadzi bowiem do wzrostu jednostkowego dochodu z ziemi, co w konsekwencji wywołuje wzrost popytu i ceny. Jest to dość uproszczone ujęcie zagadnienia dochodu z ziemi i jej ceny, które pozwala jednak zobrazować transfery międzygałęziowe ziemi. Zjawisko to potwierdzone jest jednak przez autorów badających kwestię renty gruntowej. Czyżewski, rozważając podejście Faustmanna⁴, twierdzi np. „Na wartość ziemi składa się w tym ujęciu zdyskontowany strumień dochodów z jej obecnego zastosowania oraz zdyskontowana wieczysta renta rzadkości z tytułu relatywnego wzrostu popytu na ziemię w następnych pokoleniach”⁵. Powyższe zależności między popytem i cenami ziemi występują jednak przy założeniu stałej podaży ziemi, co ma miejsce w przypadku rozpatrywania całego zasobu ziemi w gospodarce kraju. Jeżeli natomiast będą brane pod uwagę poszczególne gałęzie gospodarki, to pojawi się kwestia uelastycznienia podaży tego czynnika. Transfery powodują bowiem zmiany podaży ziemi w poszczególnych sektorach. W ujęciu sektorowym na ceny ziemi wpływ ma nie tylko popyt na nią, ale również jej podaż. Przepływ ziemi z rolnictwa do nierolniczych sektorów gospodarki powoduje zmniejszenie podaży ziemi w rolnictwie, co wpływa na wzrost jej cen w tym sektorze. Z kolei wzrost podaży w nierolniczych sektorach gospodarki może powodować spadek cen ziemi. Z przedstawionych dalej badań wynika, że w skali całego sektora rolnego spadek podaży ziemi jest relatywnie niewielki, może jednak silnie uwidaczniać się w skali lokalnej.

Jak już wcześniej zauważono, dystrybucję ziemi do różnych gałęzi gospodarki należy wiązać z dochodami uzyskiwanymi z tego czynnika. Dochody z tytułu własności czynnika produkcji określane są w ekonomii mianem „renty”. Jednakże terminu tego używa się w stosunku do czynnika, który spełnia dwa warunki⁶:

- 1) jego podaż jest sztywna,
- 2) można założyć, że dany czynnik służy do produkcji tylko jednego wyrobu.

Ziemia spełnia generalnie powyższe warunki i z tego względu w prowadzonych badaniach wykorzystywana jest teoria renty gruntowej. Jest to co prawda bardzo wąskie ujęcie uwarunkowań powstawania renty gruntowej⁷. Niemniej z teorii tej wynika, że wzrost cen produktów rolnych, jak również subwencji do określonej produkcji rolnej prowadzi do wzrostu popytu na ziemię, a w konsekwencji do zwiększenia renty gruntowej i cen ziemi. Jednocześnie efektem pochodnego popytu na ziemię przejawianego przez producentów rolnych oraz jej ograniczonej podaży jest dystry-

⁴ M. Gaffney, *Keeping Land in Capital Theory: Ricardo, Faustmann, Wicksell and George*, „American Journal of Economics and Sociology” 2008, vol. 67, no. 1, s. 1, 3-4.

⁵ B. Czyżewski, *Renty ekonomiczne w gospodarce żywnościowej w Polsce*, PWE, Warszawa 2013, s. 41.

⁶ P. Samuelson, W. Nordhaus, *Ekonomia 2*, PWN, Warszawa 1996, s. 71.

⁷ Zob. B. Czyżewski, wyd. cyt., s. 25-57; J. Szymańska, *Gospodarowanie zasobami ziemi w Polsce – aspekty teoretyczne i praktyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2012, s. 17-27.

bucja użytków rolnych pomiędzy różnego rodzaju uprawy. W krańcowych przypadkach działanie praw rynku względem ziemi może powodować pozyskiwanie na cele rolnicze gruntów, które wcześniej nie były wykorzystywane w produkcji rolnej, np. nieużytków czy lasów, lub powodować zaniechanie produkcji rolnej. Analogiczna sytuacja występuje w przypadku transferu ziemi do nierolniczych sektorów gospodarki, które stanowią konkurencyjne zastosowanie dla tego czynnika produkcji. Niemniej, po zmianie sposobu zagospodarowania uwidacznia się oddziaływanie miejskiej renty gruntowej⁸. Już Smith zauważył, że „w czynszu z domów można odróżnić dwie odrębne części, z których jedną można zupełnie słusznie nazwać czynszem z budynku, a drugą powszechnie nazywa się czynszem z placu”⁹. Miejska renta gruntowa w ujęciu Schimmela odzwierciedla więc poziom dochodu, jaki przynosi nie tylko ziemia, ale także kapitał zainwestowany po zmianie zagospodarowania¹⁰. Dochód z kapitału nie spełnia jednak definicji renty, ponieważ podaż tego czynnika jest elastyczna. Niemniej określane tym mianem mechanizmy wyjaśniają różnice cen ziemi pomiędzy sektorami. Właściciel, otrzymując wyższą cenę za ziemię przeznaczoną dla nierolniczych i nieleśnych sektorów gospodarki, przejmuje w ten sposób część przyszłych dochodów z kapitału, jaki zostanie zainwestowany w daną powierzchnię.

Przepływy międzygałęziowe wynikają więc z różnicy cen, a działający mechanizm rynkowy powinien prowadzić do zrównania się cen ziemi. Warunkiem zrównania się cen ziemi w poszczególnych gałęziach w wyniku transferów jest jednak brak jakichkolwiek ograniczeń o charakterze instytucjonalnym. Takie elementy otoczenia instytucjonalnego, jak konstytucja, obowiązujące prawo czy specyficzne postawy i zachowania społeczności lokalnych, tworzą pewne reguły, którym podlegają transfery międzygałęziowe. Ich istnienie jest niezbędne; przy braku tych ograniczeń przepływ ziemi ustałby dopiero w momencie wspomnianego zrównania się cen. Oddziaływanie popytu i podaży na transfery międzygałęziowe nie uwzględnia jednak znaczenia jakości ziemi dla sposobu zagospodarowania istotnego w przypadku rolnictwa, a w nierolniczych sektorach gospodarki pozostaje praktycznie bez wpływu na przyszłe dochody z tego czynnika produkcji. Zwłaszcza decyzje przedsiębiorstw dotyczące zakupu ziemi pod zabudowę dyktowane byłyby przede wszystkim zasadą maksymalizacji jej użyteczności. Oznacza to branie pod uwagę głównie ceny i korzyści płynących z dogodnej lokalizacji względem aglomeracji miejskiej czy dostępności szeroko rozumianych urządzeń infrastrukturalnych. Jakość gleb – o ile nie powodowałyby wzrostu cen powyżej tych, które obowiązują w danym, nierolniczym sektorze gospodarki – nie stanowiłaby istotnej przesłanki do powyższych decyzji.

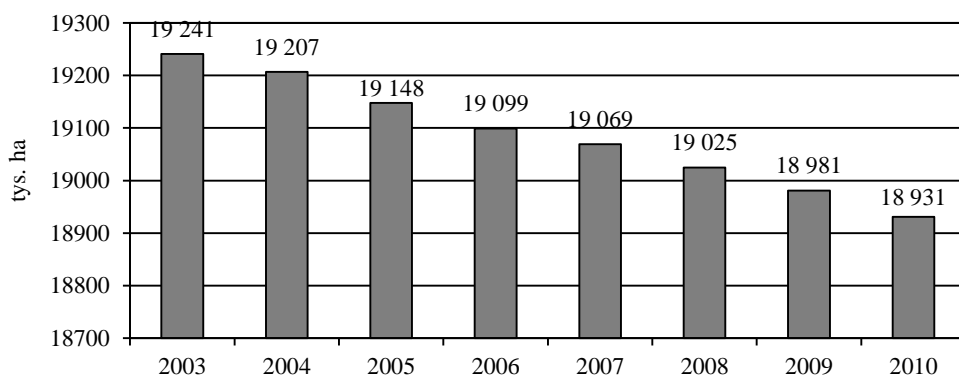
⁸ Zob. J. Schimmel, *Miejska renta gruntowa*, Poznańskie Prace Ekonomiczne nr 19, Uniwersytet Poznański, Poznań 1933.

⁹ A. Smith, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, t. 2, PWN, Warszawa 1954, s. 606.

¹⁰ Zob. J. Schimmel, wyd. cyt.

3. Wykorzystanie użytków rolnych na cele nierolnicze

Rozwój gospodarczy kraju powoduje, że procesy urbanizacji, rozwoju różnych gałęzi przemysłu, usług oraz infrastruktury mają charakter ciągły. W konsekwencji następuje sukcesywne zmniejszanie areалу ziem wykorzystywanych do produkcji rolnej (rys. 1). W latach 2003-2010 powierzchnia gruntów klasyfikowanych przez Główny Urząd Statystyczny jako użytki rolne zmniejszyła się o ponad 300 tys. ha. Zaznaczyć jednak należy, że część z nich została zalesiona lub uzyskała status nieużytków, powierzchnia gruntów zurbanizowanych wzrosła bowiem w tym czasie o ponad 97 tys. ha, ale częściowo w wyniku transferów również gruntów leśnych oraz nieużytków. Zapotrzebowanie nierolniczych i nieleśnych sektorów gospodarki na ziemię wynosi więc ok. 32% ilości gruntów rolnych wykluczonych z produkcji.



Rys. 1. Powierzchnia użytków rolnych w Polsce w latach 2003-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Skala wyłączenia użytków rolnych z produkcji w ujęciu względnym jest jednak dość niewielka – w badanym okresie ich powierzchnia zmniejszała się o ok. 0,2-0,3% rocznie. Oznacza to jednak względnie systematyczne ograniczanie skali transferu ziemi z rolnictwa – mierzonego w wartościach bezwzględnych. Przy założeniu utrzymania się tej tendencji można stwierdzić, że sektor rolny w dłuższym okresie nie powinien być narażony na nadmierny ubytek czynnika produkcji, jakim jest ziemia, a w konsekwencji na znaczny wzrost jej cen z tytułu zmniejszenia podaży. O ile jednak skala transferów międzygałęziowych nie powinna wpłynąć na przeciętne ceny ziemi w całym sektorze rolnym, o tyle w wymiarze lokalnym może wystąpić inna sytuacja, a mianowicie duży wzrost cen gruntów rolnych na obszarach podlegających urbanizacji – nawet tych, które nie mogą zostać zagospodarowane przez nierolnicze sektory gospodarki ze względu na ograniczenia prawne. Sytuacja, w której możliwe jest wyłączenie z produkcji rolnej znacznego areálu gruntów rolnych na rzecz nierolniczych i nieleśnych gałęzi gospodarki, może być jednak ko-

rzystna dla rozwoju gospodarczego. Ogranicza ona bowiem wzrost cen ziemi w tych gałęziach, co w konsekwencji poprawia atrakcyjność inwestycyjną danego terenu. Pośrednim skutkiem niższych cen czynnika produkcji może być następnie większa konkurencyjność działalności gospodarczej lokalizowanej na danym terenie.

Barierą dla międzygałęziowych transferów użytków rolnych, a jednocześnie barierą wzrostu podaży ziemi w nierolniczych sektorach gospodarki, są różnego rodzaju rozwiązania prawne, które regulują gospodarkę tym zasobem. W Polsce szczególnie ważne dla rynku ziemi przeznaczonej dla nierolniczych sektorów gospodarki są ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych¹¹ oraz ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹². W pierwszej ustala się zasadę wykorzystywania na cele nierolniczych sektorów gospodarki przede wszystkim gleb najslabszych, tj. gleb najniższych klas bonitacyjnych (5. i 6.) pochodzenia mineralnego. W drugiej ustawie możliwość wykorzystania użytków rolnych na cele nierolnicze i nieleśne podporządkowana zostaje polityce planowania przestrzennego prowadzonej przez lokalny samorząd terytorialny.

Powyższe ustawy limitują więc podaż ziemi w nierolniczych sektorach gospodarki, tym samym prowadząc do wzrostu jej cen. Niemniej ich podstawowym zadaniem jest ochrona terenów o najwyższej przydatności rolniczej oraz wartości biologicznej. Nie ograniczają jednak całkowicie dostępu nierolniczych sektorów gospodarki do terenów cennych dla rolnictwa i środowiska przyrodniczego. Z przeprowadzonych analiz własnych na podstawie danych GUS z roczników Ochrony Środowiska wynika, że w latach 2003-2009 grunty te stanowiły bowiem blisko 20% powierzchni, o jaką wzrosła powierzchnia terenów zurbanizowanych. Na poziomie lokalnym (gminy) może to oznaczać wykluczenia z produkcji rolniczej całego arealu gleb dobrych oraz gleb niższych klas pochodzenia organicznego. Proces taki ma jednak uzasadnienie związane z korzyściami aglomeracji, jakie są osiąganym w nierolniczych sektorach gospodarki. Ponadto w odniesieniu do całego zasobu ziemi w rolnictwie straty wydają się dość niewielkie. Wyniki badań naukowych także nie potwierdzają statystycznie istotnych zależności między spadkiem podaży produktów rolnych a transferem gruntów o wyższej przydatności rolniczej do nierolniczych sektorów gospodarki. Bilans korzyści i strat z tytułu tych transferów wydaje się więc przemawiać za względną swobodą ich dokonywania, przy jednoczesnym monitorowaniu zachodzących procesów. Pojawia się jednak pytanie dotyczące zasadności zaangażowania w ochronę gruntów rolnych tak wielu instytucji sektora publicznego, które generują koszty transakcyjne po stronie sektora zarówno prywatnego, jak i publicznego. Obniżenie kosztów transakcyjnych może natomiast mieć korzystny wpływ na rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej.

W przyjętym do badań okresie sukcesywnemu zmniejszaniu się powierzchni użytków rolnych towarzyszył systematyczny wzrost liczby podmiotów gospodar-

¹¹ DzU 1995, nr 16, poz. 78 z późn. zm.

¹² DzU 2003, nr 80, poz. 717 z późn. zm.

czych sektora prywatnego. Tendencja wzrostowa załamała się jedynie w 2009 r., co w dużym stopniu było wynikiem kryzysu finansowego w Europie. W 2010 r. nastąpiła jednak kompensacja tego załamania; w latach 2003-2010 liczba podmiotów tego sektora zwiększyła się o ponad 335 tys. jednostek, tj. o 9,7%. Z prowadzonych badań¹³ wynika, że ponad 60% podmiotów gospodarczych prowadziło działalność na terenach miast, niemniej względny przyrost liczby podmiotów był znacznie wyższy na terenach wiejskich. Liczba podmiotów gospodarczych na obszarach gmin wiejskich i miejsko-wiejskich wzrosła bowiem w badanym okresie o 14,4%, w miastach zaś tylko o 7%.

Większa dynamika wzrostu liczby podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich, jak również występowanie w analogicznym okresie tendencji spadkowej areалу użytków rolnych stanowią z kolei przesłankę do przyjęcia założenia, że grunty rolne nadal mają, w warunkach Polski, istotne znaczenie jako czynnik produkcji dla nierolniczych sektorów gospodarki. W tym kontekście ograniczanie możliwości dokonywania transferów międzygałęziowych może stanowić poważną barierę rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej. Negatywny wpływ ograniczonej dostępności czynnika ziemia może więc się przejawiać spowolnieniem wzrostu liczby podmiotów gospodarczych, ale nie tylko. Innym skutkiem może być zmniejszenie efektywności wykorzystania różnych instrumentów polityki strukturalnej, regionalnej czy Wspólnej Polityki Rolnej, wspierających rozwój przedsiębiorczości. Przykładem może być system grantów dla mikroprzedsiębiorstw w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich czy instrumenty wspierania przedsiębiorczości w ramach regionalnych programów operacyjnych.

Zasadność powyższego założenia wymaga stwierdzenia statystycznie istotnych zależności między zmianami powierzchni użytków rolnych a zmianami liczby podmiotów gospodarczych. Przeprowadzone analizy korelacji i regresji potwierdziły występowanie takich zależności (rys. 2). Współczynnik korelacji między powierzchnią użytków rolnych a liczbą podmiotów gospodarczych sektora prywatnego w latach 2003-2010 osiągnął bowiem wartość -0,95 i był statystycznie istotny w dziedzinie ufności 0,95. Oznacza to silną korelację ujemną pomiędzy analizowanymi cechami. Innymi słowy, wzrost liczby podmiotów gospodarczych jest bardzo silnie związany ze spadkiem powierzchni użytków rolnych. Przyjmując z kolei założenie, że ubytek gruntów rolnych jest skutkiem rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej, można zbudować model regresji prostej pomiędzy tymi zmiennymi, który przedstawia się następująco:

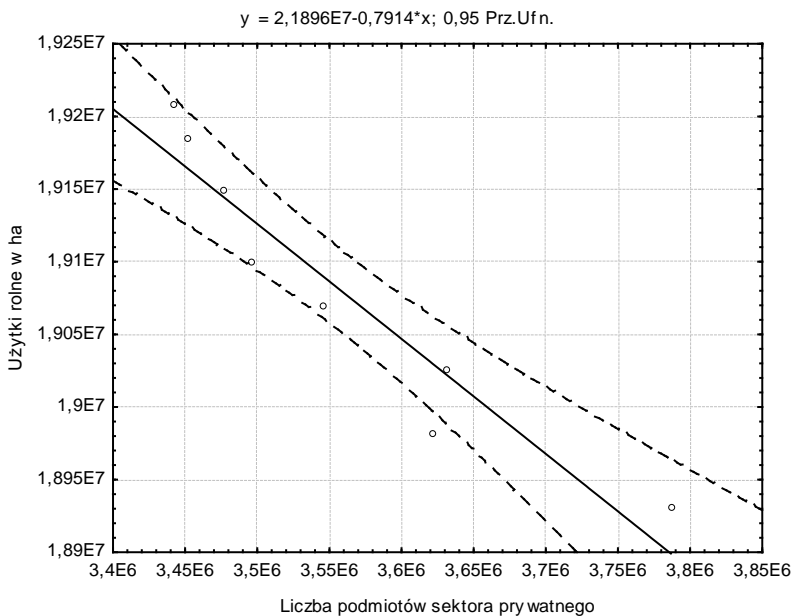
$$y = 21\,896\,034 - 0,79x$$

gdzie: y – powierzchnia użytków rolnych w ha;

x – liczba podmiotów gospodarczych sektora prywatnego.

¹³ Zob. A. Wasilewski (red.), *Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej 2020*, Raport Programu Wieloletniego IERiGŻ-PIB nr 41, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

Uzyskany model regresji charakteryzowało wysokie dopasowanie do danych empirycznych: współczynnik determinacji osiągnął wartość 0,90, a skorygowany współczynnik determinacji 0,88. Potwierdza to istnienie silnej zależności między rozwojem działalności gospodarczej a zmianami w zasobie użytków rolnych. Z modelu regresji wynika ponadto, że powstanie dodatkowego podmiotu sektora prywatnego było powiązane ze zmniejszeniem powierzchni użytków rolnych o 0,79 ha. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej jest więc warunkowany dostępnością czynnika produkcji, jakim jest ziemia. Względnie duża powierzchnia gruntów rolnych jest bowiem niezbędna do powstania jednego dodatkowego podmiotu sektora prywatnego. Prowadzi to do sytuacji, w której podejmowanie przez państwo lub Unię Europejską polityki wspierania rozwoju działalności gospodarczej wymaga koordynacji z polityką gruntową danego państwa. Niedobór ziemi w sektorach nierolniczych może bowiem powodować nieefektywność instrumentów stosowanych w ramach polityki regionalnej czy strukturalnej do stymulacji powstawania nowych przedsiębiorstw.



Rys. 2. Rozrzut liczby podmiotów sektora prywatnego względem powierzchni użytków rolnych oraz wykres regresji prostej dla okresu 2003-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej jest silnie związany ze zmianami nie tylko całego arealu użytków rolnych, ale również poszczególnych rodzajów tych użytków, a zwłaszcza powierzchni gruntów ornych. Analiza statystyczna wska-

zuje na bardzo silną korelację ujemną między powierzchnią gruntów ornych a liczbą podmiotów gospodarczych sektora prywatnego w latach 2003-2010 (współczynnik korelacji $-0,96$). Wzrost liczby podmiotów jest zatem bardzo silnie związany ze zmniejszeniem powierzchni gruntów ornych. W ujęciu modelowym ta zależność przedstawiała się następująco:

$$y = 15\,188\,153 - 0,32x$$

gdzie: y – powierzchnia gruntów ornych w ha;

x – liczba podmiotów gospodarczych sektora prywatnego.

W analizie regresji uzyskano ponadto współczynnik determinacji na poziomie $0,91$, co świadczy o bardzo dobrym dopasowaniu modelu do danych empirycznych. Można stwierdzić, że powstanie jednego dodatkowego podmiotu sektora prywatnego pozostawało w statystycznie istotnym związku ze zmniejszeniem powierzchni gruntów ornych o $0,32$ ha. Średnie zapotrzebowanie podmiotu gospodarczego na grunty orne jest więc znacznie mniejsze niż na użytki rolne. Różnica ta może wynikać z wykorzystania innych rodzajów gruntów rolnych, w tym np. gruntów pozostających w obrębie siedlisk gospodarstw rolnych lub gruntów podlegających zabudowie, klasyfikowanych jako użytki rolne. W tym kontekście różnica ta może świadczyć również o racjonalnym zachowaniu podmiotów w kwestii pozyskiwania czynnika produkcji z rolnictwa oraz o racjonalności prowadzonej gospodarki przestrzennej. Międzygałęziowe transfery ziemi nie powinny więc wywierać silnego wpływu na dostępność tego czynnika w produkcji roślinnej, a w konsekwencji na wolumen produkcji. Niemniej pełne potwierdzenie tego założenia wymaga dalszych pogłębionych badań. Wyniki obecnych analiz stanowią jedynie przesłankę do postawienia powyższej tezy, a nie dowód jej prawdziwości.

Obecna i przyszła skala transferów ziemi w związku z rozwojem pozarolniczej działalności gospodarczej jest powiązana ze zmianami w poszczególnych sektorach gospodarki narodowej, a także jej struktury. Dość znaczna ziemiochłonność podmiotów gospodarczych powstających w badanym okresie mogła wynikać z rodzaju prowadzonej przez nie działalności. W tym czasie znacznie zwiększyła się liczba podmiotów działających w obszarze dostarczania energii, wody i gazu, górnictwa, budownictwa czy turystyki, a podmioty działające w tych sektorach gospodarki wykazują znaczne zapotrzebowanie na ziemię. Jednocześnie nie zawsze mogą wykorzystać zasoby tego czynnika produkcji, które pozostają w innych gałęziach gospodarki z tytułu wychodzenia podmiotów z rynku, jak np. pozostające w gestii przetwórstwa przemysłowego czy transportu i gospodarki magazynowej. Międzygałęziowe transfery ziemi w tym układzie mogłyby bowiem generować zbyt wysokie koszty związane z adaptacją do specyficznych potrzeb sektora. Dodatkowe koszty nie występują natomiast w przypadku użytków rolnych, których atutem jest również niższa cena. Dość duże przeciętne zapotrzebowanie podmiotów na ziemię może wy-

nikać ponadto z istniejącego podziału geodezyjnego i wielkości działek gruntów rolnych, a nie z faktycznych potrzeb przedsiębiorstwa. Transferom podlegają bowiem działki geodezyjne określonej wielkości, których podział może generować znaczne koszty. Konsekwencją może być powstawanie nadwyżek czynnika ziemia w danym sektorze gospodarki.

4. Podsumowanie

Ziemia jest ważnym czynnikiem produkcji nie tylko dla rolnictwa, ale również dla nierolniczych sektorów gospodarki. W literaturze przedmiotu podkreśla się ponadto możliwość generowania wyższych dochodów z tego czynnika w nierolniczych sektorach gospodarki. Prowadzi to do wzrostu popytu, a w konsekwencji – do wzrostu cen ziemi i zwiększenia skali transferu do tych sektorów. Z tego względu wprowadzane są prawne ograniczenia możliwości konwersji użytków rolnych w tereny nierolnicze. Ograniczenia te są z jednej strony korzystne z uwagi na zachowanie walorów środowiskowych związanych z ziemią, jak również zachowanie zasobu tego czynnika produkcji w rolnictwie, z drugiej strony jednak mogą być barierą rozwoju działalności nierolniczej. Są one również przyczyną wyższych cen tego czynnika w sektorach nierolniczych.

Przeprowadzone analizy statystyczne potwierdzają zapotrzebowanie pozarolniczej działalności gospodarczej na ziemię. Wzrost liczby podmiotów gospodarczych jest bardzo silnie skorelowany ze spadkiem areалу użytków rolnych, a zastosowane modele regresji prostej potwierdzają znaczne zapotrzebowanie tych podmiotów na ziemię rolną. Wzrost liczby podmiotów pozostaje bowiem w silnym, statystycznie istotnym związku ze spadkiem powierzchni użytków rolnych. Wykorzystane modele nie mogą, co prawda, być stosowane do szacowania zapotrzebowania pojedynczego podmiotu oraz dokonywania prognoz przyszłych transferów. Ich celem było tylko zobrazowanie zależności oraz wskazanie kierunków dalszych badań w kontekście rozwoju pozarolniczej działalności. Wynika z nich bowiem, że dostępność gruntów na danym obszarze może być ważnym czynnikiem lub barierą rozwoju przedsiębiorczości, dlatego prowadzona polityka przestrzenna musi być dostosowana do innych instrumentów wspierania przedsiębiorczości.

Władze odpowiedzialne za gospodarkę gruntową powinny na etapie planowania analizować potencjalne obszary wsparcia publicznego dla nierolniczych sektorów gospodarki i konfrontować je ze strukturą gospodarki lokalnej oraz zachodzącymi w niej zmianami. Wsparcie publiczne doprowadzi bowiem do przyspieszenia rozwoju konkretnych działalności w skali lokalnej. Pogłębione badania, których wyniki nie zostały zamieszczone w artykule, wskazują również, że poszczególne działalności mają odmienne zapotrzebowanie na ziemię – to z kolei powoduje konieczność dostosowywania polityki przestrzennej do potencjalnych kierunków rozwoju gospodarki lokalnej.

Literatura

- Czyżewski B., *Renty ekonomiczne w gospodarce żywnościowej w Polsce*, PWE, Warszawa 2013.
- Gaffney M., *Keeping Land in Capital Theory: Ricardo, Faustmann, Wicksell and George*, "American Journal of Economics and Sociology" 2008.
- Landreth H., Colander D., *Historia myśli ekonomicznej*, PWN, Warszawa 2005.
- Samuelson P., Nordhaus W., *Ekonomia 2*, PWN, Warszawa 1996.
- Schimmel J., *Miejska renta gruntowa*, Poznańskie Prace Ekonomiczne nr 19, Poznań 1933.
- Sikorska A., *Rynek ziemi rolniczej, Analizy Rynkowe*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2011.
- Smith A., *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, t. 2, PWN, Warszawa 1954.
- Szymańska J., *Gospodarowanie zasobami ziemi w Polsce – aspekty teoretyczne i praktyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2012.
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (DzU 1995, nr 16, poz. 78 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (DzU 2003, nr 80, poz. 717 z późn. zm.).
- Wasilewski A. (red.), *Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej 2020*, Raport Programu Wieloletniego IERiGŻ-PIB nr 41, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

ARABLE LAND AND THE DEVELOPMENT OF NON-AGRICULTURAL ECONOMIC ACTIVITY IN POLAND

Summary: The paper presents research outcomes of the studies on relationships between the change of arable land area and entrepreneurship development in Poland over the period 2003-2010. The aim of this research is to prove that arable land resources are still a significant production factor, not only in agriculture, but also in non-agricultural sectors of Polish economy. The reason of this research was the observation that successive increase of the number of private enterprises was strictly related to the permanent decrease of arable land area. Therefore the author made an effort to confirm statistical significance of the above relationships. For this purpose the methods of descriptive, comparative and simple regression analysis were used. The data of Central Statistical Office were the empirical material.

Keywords: arable land, development of non-agricultural economic activity, rural areas.